

ОЦІНКА РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БДЖІЛЬНИЦТВА THE ASSESSMENT OF THE ECONOMIC SUSTAINABILITY OF BEEKEEPING

В умовах ринку необхідно забезпечити наукову основу підвищення ефективності підприємств бджільництва, забезпечення їх економічної стійкості, що можна реалізувати на основі методології дослідження соціально-економічних систем та використання результатів інноваційної діяльності. Оцінка ефективності технологій виробництва бджолопродукції, що визначає рівень економічної стійкості підприємств бджільництва, пов'язана з урахуванням цілої низки факторів, що визначають характер використання ресурсів виробництва та ринкові умови реалізації. Стратегічною метою розвитку галузі повинно стати досягнення сталого та високоефективного виробництва продукції бджільництва в підприємствах для задоволення потреб внутрішнього та зовнішнього ринків у відповідній продукції.

Ключові слова: економічна стійкість, оцінка, підприємства бджільництва, управління, стійкий розвиток, ефективність, фактори.

В условиях рынка необходимо обеспечить научную основу повышения эффективности предприятий пчеловодства, обеспечения их экономической устойчивости, что можно реализовать на основе методологии исследования социально-экономических систем и использования результатов инновационной деятельности. Оценка эффективности технологий производства пчелопродукции, которая определяет уровень экономической устойчивости предприятий

пчеловодства, связана с учетом целого ряда факторов, определяющих характер использования ресурсов производства и реализации. Стратегической целью развития отрасли должно стать достижение устойчивого и высокоэффективного производства продукции пчеловодства в предприятиях для удовлетворения потребностей внутреннего и внешнего рынков в соответствующей продукции.

Ключевые слова: экономическая устойчивость, оценка, предприятия пчеловодства, управление, устойчивое развитие, эффективность, факторы.

In market conditions it is necessary to provide the scientific basis of increasing the efficiency of beekeeping businesses, ensuring their economic sustainability that can be implemented on the basis of methodology of research of socio-economic systems and use of the results of innovation. Evaluation of the effectiveness of technologies for the production of bees products, which determines the level of economic sustainability of beekeeping is linked to a number of factors that determine the nature of resource use of production and sales. The strategic goal of the region is to achieve sustainable and efficient production of bee products in enterprises to meet the needs of domestic and foreign markets in the relevant products.

Key words: the economic sustainability, assessment, beekeeping management, sustainable development, efficiency, factors.

УДК 338.24:631

Кравченко М.В.

к.е.н., старший викладач кафедри обліку, аудиту та управління фінансово-економічною безпекою Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

Постановка проблеми. У результаті проведених організаційно-структурних змін за останні роки в підприємствах бджільництва, як і в багатьох інших аграрних підприємствах, спостерігається негативна тенденція. Скорочується чисельність бджолиних сімей та знижується їхня продуктивність. Незважаючи на такий стан, Україна входить у п'ятірку провідних країн світу, що мають розвинене виробництво бджолопродукції. Діяльність підприємств бджільництва відіграє важливу роль в економіці нашої країни та забезпечує виробництво меду, воску, маточного молочка, прополісу, бджолої отрути, квіткового пилку, запилення ентомофільних культур.

Водночас в умовах нестабільної економічної ситуації на міжнародному і національному ринках зростають вимоги до прискореного формування повноцінного національного аграрного ринку, який спроможний забезпечити збалансованість попиту та пропозиції, підвищити доходність підприємств бджільництва, прискорити розвиток сільських територій та підвищити рівень доброту населення країни. Уповільнене формування національного аграрного ринку не повною мірою забезпечує виконання покладених на нього завдань і функцій. Розширення виробництва продукції підприємств бджільництва аграріями може стати стабілізатором у нестійкій

економічній ситуації. Забезпеченню стійкого розвитку підприємств бджільництва перешкоджають безсистемність і розпорошеність надходжень коштів у модернізацію їх виробничої діяльності, низька інвестиційна активність, відсутність комплексного застосування інноваційних технологій, недосконалість економічного механізму управління виробничим процесом та міжгалузевих зв'язків і економічних відносин із переробними підприємствами та підприємствами торгівлі, недостатня державна підтримка.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання оцінки та управління економічною стійкістю аграрних підприємств і подальшого їх розвитку розглядалися і вивчалися у працях багатьох українських та зарубіжних учених: І. Ансоффа, В. Андрійчука, В. Аранчій, О. Ареф'єва, А. Бабенка, А. Беллоу, О. Березіна, І. Бланка, В. Борисової, С. Васильчак, І. Вініченка, В. Вітлінського, П. Гайдучького, Ю. Губені, О. Гудзь, М. Дем'яненка, М. Корецького, Н. Лобової, М. Маліка, П. Макаренка, Л. Мельника, В. Меселя-Веселяка, В. Плаксієнка, С. Покропивного, П. Саблука, Г. Савицької, О. Ульяновченка, А. Циганюк, А. Чупіса, В. Юрчишина та ін.

Теоретичні та практичні основи раціонального ведення бджільництва досліджували Л. Бондар-

чук, В. Жаров, В. Корж, А. Левандовська, В. Поліщук, Г. Приймак, А. Черкасова та ін. Дослідження ринку продукції бджільництва та економічної ефективності її виробництва висвітлено у працях С. Бугера, А. Букреева, О. Христенко, С.А. Чехова, О.М. Яценко та ін.

Постановка завдання. Мета дослідження полягає в розробці та обґрунтуванні теоретичних, методичних та організаційних засад щодо забезпечення та оцінки економічної стійкості підприємств бджільництва. Для досягнення даної мети необхідно:

- дати оцінку рівню економічної забезпеченості підприємств бджільництва;
- обґрунтувати організаційно-економічні заходи реалізації стратегії стійкого розвитку підприємств бджільництва;
- розробити організаційно-економічні заходи щодо підвищення управління економічною стійкістю та ефективністю підприємств бджільництва.

Об'єкт дослідження – процес оцінки забезпечення економічної стійкості підприємств бджільництва.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів забезпечення економічної стійкості підприємств бджільництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансформація і розвиток ринкової економіки активізували структурні перетворення в галузі

бджільництва, що пов'язано зі змінами в організаційно-правових формах власності, розмірах і структурі підприємств, попиті й пропозиції, умовах суспільного розподілу праці.

Підприємства бджільництва у складі галузей сільського господарства являють собою окрему галузь виробництва, що утворює якісно однорідну групу господарських одиниць, що характеризуються відповідними умовами виробництва в системі суспільного розподілу праці і виконує певні функції в процесі відтворення продукції. Підприємства бджільництва входять к систему ведення сільського господарства, під якою розуміється комплекс організаційних, економічних, агротехнічних і зооветеринарних заходів, які відображають досягнутий рівень розвитку продуктивних сил і виробничих відносин [2, с. 23–27].

Оцінювання стійкості функціонування підприємств бджільництва в умовах нестабільності ринкового середовища є важливою складовою частиною у визначенні проблем, що перешкоджають забезпеченню їх стійких позицій. Забезпечення високого рівня стійкості підприємства в таких умовах є запорукою високого рівня конкурентних переваг як самого підприємства, так і його бджолопродукції на аграрному ринку. Оцінка стійкості функціонування підприємства бджільництва становить інтерес як для зовнішнього, так і для внутрішніх партнерів (користувачів), оскільки вони роблять вибір у співробітництві на користь най-

Рис. 1. Споживачі інформації про стан стійкості функціонування підприємства бджільництва

більш стійкого підприємства, зокрема щодо ефективного використання ресурсів (рис. 1).

Дослідження продуктивних сил підприємств бджільництва необхідно проводити для досягнення ефективного використання предметів і засобів праці [4, с. 61–62]. Такий вплив здійснюється за рахунок пізнання об'єктивних і суб'єктивних законів розвитку продуктивних сил, закономірностей і принципів їх функціонування. Продуктивні сили підприємств бджільництва знаходяться в безперервному русі, змінюючи свій якісний стан, і впливають на рівень економічної стійкості окремого підприємства.

Прийнято розрізняти традиційні технології виробництва продукції бджільництва та прогресивні, найбільш досконалі, засновані на останніх досягненнях науки і передовій практиці. У результаті зростаючого попиту на продукцію у підприємствах бджільництва відбувається процес прискореного вдосконалення технологій виробництва та переробки таких продуктів, як мед, віск, прополіс, пилок, перга, маточне молочко, бджолина отрута та ін. Їх біологічна активність, поживна цінність і низка інших корисних властивостей високо цінуються на внутрішньому і зовнішньому ринках. Важливе значення для розвитку підприємств бджільництва має продукція розведення: нові бджолині сім'ї, бджолопакети, бджолині матки, отримані від високопродуктивних порід бджіл. Освоєння прогресивних технологій отримання цих видів продукції забезпечує необхідні відтворення, оновлення та зростання чисельності бджолиних сімей [1, с. 13–16].

В умовах ринкових відносин створення і функціонування високопродуктивних бджільницьких господарств, ферм та окремих пасік пов'язані зі значними інвестиціями, підтримкою держави в правовому, науковому, технічному, технологічному та інших видах забезпечення. Розробка і вдосконалення прогресивних технологій у підприємствах бджільництва може ефективно здійснюватися за наявності необхідних засобів, обладнання, кваліфікованого персоналу, вчених і практиків.

Отримання низки нетрадиційних та біологічно активних продуктів бджільництва здебільшого

пов'язаних з освоєнням технологій, заснованих на застосуванні дорогого устаткування, випуск якого орієнтований на великі промислові пасіки. Головним чином, у таких бджільницьких підприємствах за відповідної підготовки працівників забезпечується більш висока економічна ефективність виробництва, можлива порівняно швидка окупність капіталовкладень та досягається високий рівень економічної стійкості підприємства. У ринкових умовах важливе значення має визначення приросту прибутку від застосування більш прогресивної технології виробництва того чи іншого виду продукції бджільництва, а також відповідний цим умовам рівень окупності капіталовкладень. Під час освоєння прогресивної технології не менш важливе значення має результативність комерційної діяльності підприємств бджільництва, вміння своєчасно реалізувати свою продукцію відповідно до ринкової кон'юнктури.

Таким чином, оцінка ефективності технологій виробництва бджолопродукції, що визначає рівень економічної стійкості підприємств бджільництва, пов'язана з урахуванням цілої низки факторів, що визначають характер використання ресурсів виробництва та ринкові умови реалізації. У сучасному бджільництві країни переважають невеликі за розміром приватні пасіки, на яких розвиток науково-технічного прогресу та інновацій обмежений переважанням ручної праці, яка є низькопродуктивною, і примітивних засобів виробництва. Технології отримання найбільш поширених продуктів бджільництва можуть бути істотно вдосконалені з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду [5, с. 216–222].

Комплексний підхід до оцінки рівня економічної стійкості підприємств бджільництва можна здійснити за допомогою порівняльного аналізу ефективності виробництва на перспективних пасіках різних розмірів та організаційно-правових форм господарювання.

У розрізі даного аналізу нами сформовано довільну вибірку із 27-ми підприємств бджільництва, що є типовими для Дніпропетровської області. На основі вибірки нами розглянуто ста-

Таблиця 1

Економічна ефективність виробництва меду в підприємствах бджільництва Дніпропетровської області, у середньому за 2011–2015 рр.

Показники	ПАТ «Бджоло-агросервіс»	ФГ «Бджілка»	СФГ «Медок»	ПП «Сенс»
Кількість бджолиних сімей, шт.	1036	436	112	66
Отримано меду від однієї бджолиної сім'ї, кг	27,1	18,3	31,3	25
Собівартість 1 кг меду, грн.	25,75	29,4	31,4	39,1
Затрати праці на 1 кг меду, люд./год.	2,1	2,4	3,1	3,9
Рівень рентабельності (збитковості) виробництва меду, %	17,6	9,5	4,3	-11,2
Рівень рентабельності (збитковості) бджільництва, %	28,9	14,3	8,4	-4,5

тистичні показники діяльності чотирьох підприємств Дніпропетровської області: ПАТ «Бджолоагросервіс» Солонянського району, ФГ «Бджілка» Павлоградського району, СФГ «Медок» Магдалинівського району та ПП «Сенс» Дніпропетровського району за 2011–2015 рр. у середньому.

Для розрахунку ефективності виробництва меду нами були взяті підприємства бджільництва, різні за своїми розмірами і технологією ведення бджільництва. Разом із тим виробництво меду в цих господарствах є основою для розвитку підприємств бджільництва, оскільки тільки за наявності в бджолиних сім'ях достатньої кількості меду можливі їх повноцінний розвиток та отримання більшості інших продуктів бджільництва (табл. 1).

Дані табл. 1 свідчать, що у ПАТ «Бджолоагросервіс» виробництво меду є найбільш ефективним. У ФГ «Бджілка» та СФГ «Медок» виробництво меду є прибутковим, однак рівень рентабельності є низьким, відповідно 9,5% і 4,3%, як і в більшості підприємств бджільництва.

Збитковість виробництва меду спостерігається в ПП «Сенс» і підприємств бджільництва в цілому за 2011–2015 рр., що свідчить про низький рівень ефективності управлінських рішень керівництва, низьку якість продукції, відсутність ефективних каналів збуту та високу собівартість виробництва.

На великих підприємствах вона вища, ніж в окремих приватних підприємствах та фермерських господарствах, завдяки більш раціональному використанню продуктивних сил у даних підприємствах та більшим фінансовим можливостям для оновлення матеріально-технічної бази. Водночас слід зазначити, що в приватних підприємствах спостерігаємо більш раціональне використання засобів механізації, захисту бджіл від хвороб і шкідників, економне витрачання кормів, що зумовлено приватною власністю і, відповідно, дбайливим ставленням до господарювання. До того ж витрати живої праці на багатьох із таких пасік не мають принципового значення, оскільки їх власники відносять цю працю до виду активного відпочинку [3, с. 50–55].

Висновки з проведеного дослідження. На нашу думку, перспективним напрямом розвитку медово-товарного бджільництва в країні є формування пасік на кооперативній основі, розміри яких визначаються валовим доходом. У сучасному бджільництві є чимало прикладів, коли в рамках горизонтальної (внутрішньогалузевої) кооперації приватні бджолопасіки об'єднуються для спільного використання дорогих транспортних засобів, пересувних павільйонів і обладнання, проведення кочівлі, охорони та обслуговування (навантаження, вивантаження, огляд і т. д.) бджолиних сімей. Прикладом такого об'єднання є спілка бджолярів Криворіжжя «Травневий сад».

У рамках вертикальної (міжгалузевої) кооперації вони здійснюють переробку меду, воску та інших продуктів бджільництва, що є вихідною сировиною для підприємств інших галузей.

Теорія і практика реформування підприємств бджільництва свідчить про необхідність розвитку великого товарного виробництва на основі кооперації та інтеграції. Це підтверджує досвід зарубіжних країн із розвиненим бджільництвом (США, Канада, Аргентина, Мексика, Австралія, Угорщина, Румунія, Китай та ін.).

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Добровольська О.В. Економічний механізм регулювання економічної стійкості аграрних підприємств / О.В. Добровольська // Агросвіт. – 2007. – № 17. – С. 13–16.
2. Добровольська О.В. Класифікація факторів впливу на економічну стійкість підприємств / О.В. Добровольська // Інвестиції: практика та досвід. – 2007. – № 18. – С. 23–27.
3. Жученко Д.Б. Шляхи підвищення ефективності пасічного господарства / Д.Б. Жученко, В.С. Уланчук // Економіка АПК. – 2009. – № 7. – С. 50–55.
4. Карпенко Г.В. Шляхи вдосконалення фінансового стану підприємства / Г.В. Карпенко // Економіка та держава. – 2009. – № 12. – С. 61–62.
5. Кіндрат О.В. Фінансова стійкість – компонентна складова комплексної характеристики фінансового стану підприємства / О.В. Кіндрат // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2011. – Вип. 21.14. – С. 216–222.